

Posudek na disertační práci
Martina Žemly
Proměny „německé mystiky“:
Tauler – *Theologia Deutsch* – Luther – Paracelsus – Weigel

Martin Žemla se již od vydání své diplomové práce (knižně jako Jakub Böhme, *Cesta ke Kristu. Mystické traktáty konce věků*, Praha: Vyšehrad 2003) profiloval jako zdatný překladatel, vydavatel a komentátor textů německých mystiků z období od 14. do 17. století a související relevantní sekundární literatury, stejně jako děl týkajících se příbuzných oblastí, např. hermetismu. Tento jeho dlouhodobý a soustředěný zájem tihne ke svého zúročení v předkládané disertační práci. Podmětem pro volbu jejího tématu i časového rozmezí, jak uvádí v úvodu, mu byla právě zmiňovaná práce diplomová, která vyústila v potřebu rozeznat a lépe popsat předpoklady a předchůdce mystiky Jakuba Böhma. Nepřekvapí tedy, že autorova průběžná publikační aktivita zrcadlí se v jednotlivých kapitolách jeho disertace věnované proměnám německé mystiky od Jana Taulera (srv. Jan Tauler, *Propast k propasti volá. Kázání*, překlad a úvodní studie M. Dostál a M. Žemla, Praha: Krystal OP 2003), přes anonymní spis *Theologia Deutsch* (srv. *Mystika a reformace. Theologia Deutsch. Text a dějinný kontext*, s úvodní studií M. Wernische, překlad M. Žemla, Praha: Vyšehrad 2007) a jeho obdivovatele Martina Luthera, dále Paracelsa (srv. např. C. G. Jung, *Paracelsica. Dvě studie o renesančním mysliteli a lékaři*, překlad M. Žemla, Praha: Vyšehrad 2002, či autorova redakce knihy P. Ball, *Ďáblův doktor. Paracelsus a svět renesanční magie a vědy*, Praha: Academia 2009) až po Valentina Weigela (srv. A. Koyré, *Mystikové, spiritualisté, alchymisté 16. století v Německu*, překlad M. Žemla, Praha: Malvern 2006, která obsahuje kapitoly o Schwenckfeldovi, Franckovi, Paracelsovi a Weigelovi).

Právě důkladná obeznámenost s danou problematikou, která se odráží ve zmiňované dosavadní činnosti Martina Žemly (příčemž výše uvedený výčet zdaleka není úplný), činí z disertační práce dílo velmi erudovaného autora. Z formálních hledisek se to projevuje ve více než dostatečném rozsahu citované a zpracované sekundární literatury (německé, francouzské, anglické); jen ztěží lze nalézt relevantní titul, který by Martin Žemla nezmínil a nezohlednil, upřeme-li svou pozornost samozřejmě především na autory, o kterých ve své práci pojednává jako o klíčových. Stejně tak je tomu, což je ještě důležitější, i v jeho práci s primární literaturou. Martin Žemla vystavěl svou disertaci na znalosti zdrojových textů; to je jistě u tohoto typu prací předpokladem a nutnou podmínkou, nicméně bych také rád podtrhl, že se jedná o prameny psané z velké části ve středohornoněmčině a reformační hornoněmčině. Koncenně nelze nezmínit a neocenit i vlastní jazykovou úroveň předkládané disertační práce. Martin Žemla v tomto bodě jistě zúročuje své zkušenosti redaktora v prestižním českém nakladatelství.

Již při zohlednění těchto formálních kritérií nelze nehodnotit disertační práci Martina Žemly velmi vysoce. Jeho erudovaný popis vývoje (či proměn) německé mystiky od Taulera (a v podstatě již od Mistra Eckharta nebo dokonce Alberta Velikého) po Valentina Weigela (s letnými výhledy k Jakubu Böhmovi), navíc argumentačně dobře propracovaný, se díky tomu stává přesvědčivým a ukazuje autora v nejlepším světle jako eminentního českého znalce dané problematiky. Přesto si dovoluji vyslovit několik kritických připomínek či námětů k diskusi.

Když jsem charakterizoval Žemlovu práci jako „popis proměn německé mystiky“, je dlužno poznamenat, že se na mnoha místech jedná vskutku o „pouhou“ deskripci. Větší míru kritického přístupu k interpretacím mystiky Taulerovy a *Theologia Deutsch* v práci postrádám, autorovo vymezování se vůči jednotlivým interpretačním pozicím lze nalézt pouze částečně v poznámkovém aparátu. Až v částech věnovaných Paracelsovi a Valentinu

Weigelovi autor postupuje více kriticky a polemizuje s některými interpretacemi Paracelsova myšlení a Weigelovy mystiky. Práce tak působí poněkud nevyváženě.

První tři víceméně deskriptivní kapitoly a oddíl o Paracelsovi jsou spíše jakýmsi předpokladem pro vykreslení Weigelova myšlení a všech jeho aspektů, respektive pro uchopení jeho přínosu jako díla, v němž jsou „soustředěny všechny výše uvedené myšlenkové linie“ (takto v závěrečném shrnutí, str. 195). Část věnovaná Weigelovi je oproti předchozím kapitolám zpracována o poznání důkladněji, včetně rozlišování jednotlivých fází Weigelova myšlenkového vývoje. Tím ovšem nechci naznačovat, že by „předweigelovské“ pasáže byly pouze nedokončenými skicami, nebo že by autor v jejich případě opomíjel zohlednit vývoj jednotlivých autorů. I ony vykazují dostatečnou míru komplexnosti zpracování. „weigelovská“ část je nieméně v tomto ohledu převyšuje. Je přitom třeba poznamenat, že Martin Žemla rozdílnoú míru zevrubnosti pojednání o jednotlivých autorech sám přiznává. Jaké k tomu však má důvody?

Ukazuje se, že Martin Žemla pohlíží ve své práci na německou mystiku takřkajíc sub specie mystiky Weigelovy. Z názvu disertační práce by přitom vyplývalo, že jednotliví autoři či díla budou v ní zaujímat rovnoprávné postavení, ve skutečnosti však jsou spíše „přípravkou“ pro důkladné pojednání o Valentinu Weigelovi. Je sice pravdou, že v kapitolách o Taulerovi atd. pojednává Martin Žemla i o tématech, které se ve Weigelově myšlení nevyskytují a tím tyto kapitoly nabývají na jisté samostatnosti, nieméně faktem zůstává, že výrazem autorovy preference je i kvantitativní rozvržení jednotlivých kapitol a že těžištěm práce je vskutku rozbor Weigelova díla. Nabízí se proto otázka, zda nebylo vhodnější pro práci zvolit název typu „Weigelova mystika a její myšlenkové zdroje“, když právě Weigelovu tvorbu chápe Martin Žemla jako průsečík předchozích směrů německé mystiky.

Všechny dosavadní připomínky v podstatě krouží kolem jednoho bodu. Proč Martin Žemla zvolil pro své vykreslení proměn německé mystiky právě oněch pět autorů? Sám poznamenává, že extenzivní zachycení všech projevů německé mystiky v daném období by sklouzlo k povrchnosti, proto zvolil právě pět „portrétů“, které považuje za „exemplární“. Zdůvodnění této volby však ponechává víceméně na čtenáři. Kritériem přitom není sevřenost tématu a jedinečná myšlenková provázanost jednotlivých aktérů v tom smyslu, že by ke splnění daného cíle plně postačovalo zabývat se pouze těmito autory. Martin Žemla je totiž nucen provést exkursy i k dalším osobnostem německé mystiky. Když pojednává o Taulerovi, nemůže jeho dílo nezakotvit v mystice a myšlení Mistra Eckharta a Alberta Velikého. V kapitole o *Theologia Deutsch* musí zmínit i problematiku svobodných duchů, atd. Když tedy nakonec podniká exkursy, a nikoli nedůkladné nebo povrchní, i k dalším mystikům, proč jim nevěnuje samostatnější kapitoly? Proč nezasvětit jeden oddíl např. Jindřichu Susovi, když nakonec na něj musí v mnoha kapitolách odkazovat? Nestal by se přece jen jeho obraz proměn německé mystiky tím plastičtější?

Snad by kritériem volby autorů mohla být zmiňovaná snaha nalézt a přiblížit myšlenkové zdroje mystiky Jakuba Böhma. Avšak i v tomto ohledu nemůže být předkládaná disertace vyčerpávající. Martin Žemla sám ve své diplomové práci o Böhmovi zmiňuje jeho tři základní prameny či předchůdce: Caspara Schwenckfelda, Sebastiana Francka a Valentina Weigela. V disertační práci se však Martin Žemla intenzivně věnoval Weigelovi, Schwenckfelda i Francka sice na několika místech zmínil, ovšem nikoli v samostatných kapitolách či podkapitolách. Když Žemla chápe Weigelovu mystiku jako protnutí linie taulerovské a paracelsovské, znamená to, že Schwenckfeld i Franck spadají do oné větve mystiky, kterou reprezentuje Tauler a *Theologia Deutsch* a pro představení proměn německé mystiky je pak bližší pojednání o nich nadbytečné? V čem je tedy jeho volba pěti autorů exemplární? Představují títo natolik zásadní přínos pro německou mystiku, že bez nich není možné dostatečně její proměny zachytit?

Tyto otázky považuji nicméně spíše za podmínky k diskusi, než za hlubinnou kritiku disertační práce. Jistě je možné usuzovat na určitou nejednotnost, vyplývající z různé míry důkladnosti popisu i z různého stylu, jež poněkud znemožňuje, aby se uvažovalo o jejím zveřejnění jako celku. To však nebylo autorovým cílem; některé části totiž Martin Žemla již publikoval samostatně (což možná také přispívá k jisté nejednotnosti celé práce) a weigelovský oddíl je základem pro chystanou speciální monografii. Tímto poukazem však nechej vyvolat dojem, že práci Martina Žemly hodnotím jako rozháranou nebo dokonce poslepanou z nesourodých samostatných celků. Práce je vystavena s jasnou ideou i cílem - vykreslit různé podoby a proměny německé metafyziky, od dominikánského intelektualismu překonaného Taulerem, přes voluntarismus *Theologia Deutsch* a Lutherovu mystiku víry, se zdůrazněním vlivu Paracelsova a mystických rysů jeho přírodní filosofie, sjednocující reformační mystiku s magickým i filosofickým hermetismem, až k mystice Valentina Weigela, v níž se, v různých údobích jeho tvorby různým způsobem, všechny tyto linie střetávají. A tento úkol se Martinu Žemlovi splnit podařilo a učinil tak na základě důkladné znalosti textů a pomocí průkazné argumentace.

Disertační práce pana Martina Žemly podle mého názoru splňuje podmínky kladené na tento typ prací a plně ji doporučuji k obhajobě.

V Olomouci, dne 10. 5. 2010

doc. PhDr. Tomáš Nejeschleba, Ph.D.

